

ZALEŻNOŚĆ INSTYTUTÓW ZAKONNYCH OD STOLICY APOSTOLSKIEJ

DEPENDENCE OF RELIGIOUS INSTITUTES ON THE HOLY SEE

Ks. mgr Mateusz Grzegorzczuk

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska

e-mail: mateusz.grzegorzczuk@onet.pl; <https://orcid.org/0009-0008-1330-6881>

Abstrakt

Ustawodawca kościelny przyznaje instytutom zakonnym słuszną autonomię w zakresie realizacji ich misji, jednak nie jest ona nieograniczona. W niniejszym artykule wyjaśniona została istota wspomnianej autonomii instytutów zakonnych – tak na prawie papieskim, jak i instytutów diecezjalnych, przy jednoczesnym wskazaniu i omówieniu ich zależności od Stolicy Świętej. To wzajemne powiązanie znajduje urzeczywistnienie w takich obszarach jak: zatwierdzanie władz zakonnych, zmiany w konstytucjach i statutach, kwestiach dotyczących zarządzania dobrami czy szeroko rozumianej formacji. W analizie omawianego problemu badawczego konieczne jest uwzględnienie kwestii eklezjologicznych, jurydycznych oraz teleologicznych zależności instytutów zakonnych od Stolicy Apostolskiej.

Słowa kluczowe: instytuty zakonne, autonomia, Stolica Apostolska, zależność, nadzór

Abstract

The ecclesiastical legislator grants religious institutes a just autonomy in the implementation of their mission, but this autonomy is not unlimited. This article explains the essence of the said autonomy of religious institutes – both under papal law and diocesan institutes – while at the same time indicating and discussing their dependence on the Holy See. This interconnectedness finds materialisation in such areas as the approval of religious authorities, changes to constitutions and statutes, issues concerning the management of goods or formation in the broadest sense. In the analysis of this research problem, it is necessary to take into account ecclesiological, juridical and teleological issues of the dependence of religious institutes on the Holy See.

Keywords: Religious Institutes, autonomy, Holy See, dependence, supervision

Wstęp

Instytuty zakonne cieszą się uznaną przez najwyższą władzę kościelną autonomią. Obejmuje ona różne obszary ich funkcjonowania, takie jak: praktyka rad ewangelicznych, życie wspólnotowe, realizacja właściwego dla danego instytutu charyzmatu czy szeroko rozumiane zarządzanie dobrami. Poprzez tę instytucję, jaką jest słuszna autonomia, instytuty zakonne mają prawo samostanowienia o sobie. Co więcej, ustawodawca kościelny nie tylko wskazuje, że jest to ich wrodzone prawo, ale także kodyfikuje obowiązek ochrony tegoż uprawnienia przez inne podmioty. Nie oznacza to jednak, że instytuty zakonne pozostają w całkowitej niezależności od władzy kościelnej. Wynika to z faktu, iż wspomniana autonomia winna być realizowana zgodnie z myślą Kościoła, mając na względzie Jego dobro, jak i pożytek wiernych.

Celem niniejszego artykułu będzie ukazanie zależności instytutów zakonnych od Stolicy Apostolskiej. Stosując metodę teologiczno-prawną i dogmatyczno-prawną przedstawiona zostanie istota ich wzajemnej korelacji, wskazując przy tym jej podstawy eklezjologiczne, jak i jurydyczne oraz sam cel. W kolejnej części zostanie omówiona kwestia zależności instytutów zakonnych od Stolicy Świętej, biorąc pod uwagę kryteria ich zatwierdzenia, a zatem w jaki sposób przedstawia się zależność instytutów na prawie papieskim, a jak tych na prawie diecezjalnym. Ostatnim zagadnieniem będzie wskazanie konkretnych obszarów zależności i omówienie wynikających z niej obowiązków, z uwzględnieniem aktów zarezerwowanych dla Stolicy Świętej, a także konieczność składania sprawozdań wobec najwyższego organu władzy kościelnej.

1. Istota zależności

Podjmując studium nad problemem istoty zależności instytutów zakonnych od Stolicy Apostolskiej, należałoby uprzednio sprecyzować samo pojęcie. Otóż mianem „instytutów zakonnych” w ustawodawstwie kościelnym określa się społeczność, której członkowie, zgodnie z prawem własnym, składają publiczne śluby, tak wieczyste, jak i czasowe, a przy tym podejmują oni życie we wspólnocie¹. Co ważne, określenie to obejmuje zakony i zgro-

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022

madzenia zakonne, natomiast nie instytuty świeckie i stowarzyszenia życia apostołskiego [Daniluk i Kluza 1994, 142-43].

1.1. Podstawy eklezjologiczno-prawne

Chcąc wskazać racje uzasadniające tak potrzebę, jak również istotę zależności instytutów zakonnych względem Stolicy Apostolskiej, należy podkreślić, iż Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, a więc widzialnym znakiem jedności². Z tego też względu funkcjonowanie instytutów zakonnych, które cieszą się własną autonomią, należy jednak rozpatrywać w wymiarze eklezjalnym. Jest to spowodowane tym, że skuteczność podejmowanych przez nie dzieł apostołskich jest ściśle związana z zachowaniem jedności z kościelną hierarchią. Dzięki temu, charyzmaty życia zakonnego ukazują naturę Kościoła, a zwłaszcza Jego zjednoczenie z Bogiem i wynikającej z tego jedności całej rodziny ludzkiej³.

Warto w tym miejscu podkreślić, że między instytutami zakonnymi a osobą Biskupa Rzymu, występuje szczególna więź. Następca św. Piotra jest bowiem „gwarantem tożsamości życia zakonnego, którego struktura często jest związana z Kościołem powszechnym, i to w oparciu o posługę Piotrową” [Skorupa 2002, 79]. Funkcjonowanie instytutów zakonnych jest niezwykłym darem dla Kościoła, dlatego z uwagi na ich znaczenie, koniecznością wydaje się być normatywne określenie ich zależności od władzy kościelnej – a zwłaszcza od Stolicy Apostolskiej. Warto w tym miejscu podkreślić, że to wyłącznie do Stolicy Świętej należy przecież zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego⁴.

roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83]. Kan. 607 § 2: „Instytut zakonny jest społecznością, w której członkowie zgodnie z własnym prawem składają śluby publiczne, wieczyste lub czasowe – odnawiane jednak po upływie tego czasu – oraz prowadzą braterskie życie we wspólnocie”.

² Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-71; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63 [dalej: LG], nr 26.

³ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica post-synodalis *Vita consecrata*, (25.03.1996), AAS 88 (1996), s. 377-486; tekst polski: Jan Paweł II, *Vita consecrata*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1999 [dalej: VC], nr 46.

⁴ Kan. 605 KPK/83: „Zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego jest zarezerwowane wyłącznie dla Stolicy Apostolskiej. Biskupi diecezjalni zaś powinni się starać rozeznawać nowe dary życia konsekrowanego, powierzane przez Ducha Świętego Kościołowi

Ustawodawca kościelny w kan. 590 KPK/83 jasno wskazuje, iż instytucje życia konsekrowanego podlegają najwyższej władzy kościelnej. Ponadto każdy członek instytucji jest obowiązany okazywać uległość Biskupowi Rzymu, jako najwyższemu przełożonemu. Władza zwierzchnia papieża nad instytucjami i ich poszczególnymi członkami wynika zatem z charakterystyki misji, jaką owe instytucje realizują w duchu służby Bogu i całemu Kościołowi, jak również z przyjętych przez członków instytucji świętych więzów posłuszeństwa [Zubert 1990, 23]. Warto w tym miejscu nadmienić, iż zależność zakonników od papieża jest całkowita i osobista. Wynika to z prymatu następcy św. Piotra oraz wspomnianej już wcześniej specyfiki złożonego ślubu posłuszeństwa. W praktyce Biskup Rzymu nie wykonuje swej władzy względem instytucji zakonnych osobiście, lecz poprzez poszczególne dykasterie Kurii Rzymskiej, zwłaszcza przy pomocy: Dykasterii ds. Instytucji Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Ewangelizacji, Nauki Wiary czy też Dykasterii ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

1.2. Cel poddania instytucji zakonnych Stolicy Apostolskiej

Zgodnie z prawem powszechnym, instytucje zakonne realizują swoje dzieła pozostając w zależności od najwyższej władzy kościelnej, oczywiście z zachowaniem kan. 586 KPK/83, w którym ustawodawca kościelny uznaje zasadę autonomii każdego z instytucji, jednocześnie wskazując jej granicę. Wspomniana zależność ma konkretny cel. Poddanie instytucji zakonnych Stolicy Apostolskiej ma służyć zminimalizowaniu prawdopodobieństwa jakichkolwiek negatywnych skutków nieporozumień, które mogą pojawić się zwłaszcza w kwestii szeroko rozumianego zarządzania [Skorupa 2002, 111].

Ponadto zależność instytucji zakonnych względem Stolicy Świętej pozwala wytyczyć granicę władzy przełożonego, który piastuje urząd w danej instytucji. Sprawując bowiem powierzony urząd, zawsze pozostaje on w pewnego rodzaju podległości wobec najwyższej władzy kościelnej, nawet w sytuacji, gdy chodzi o zakres wewnętrznej władzy w instytucji. Ustawodawca kościelny wprost zobowiązuje przełożonych do tego, że wypełniając swoją funkcję i sprawując władzę, czynili to zgodnie z postanowieniami prawa, nie tylko własnego, ale nade wszystko powszechnego (kan. 617

---

i wspomagać ich promotorów, aby możliwie najlepiej wyrażali swoje zamierzenia i chronili je odpowiednimi statutami, korzystając zwłaszcza z przepisów ogólnych zawartych w tej części Kodeksu”.

KPK/83). Zatem zależność od Stolicy Apostolskiej ma na celu ograniczenie wystąpienia niesubordynacji wśród przełożonych, a także uchronienie członków instytutów przed samowolnymi czy arbitralnymi rozstrzygnięciami władz. Błędem byłoby również niewskazanie jeszcze jednego faktu. Otóż celem przedstawianej w tym miejscu zależności jest również umocnienie wspólnoty i więzi pomiędzy instytutami zakonnymi a Stolicą Apostolską. Służy temu m.in. przesyłane sprawozdań o stanie instytutu, co zostanie szczegółowo omówione w dalszej części niniejszej pracy.

2. Podmioty zależne wobec najwyższej władzy kościelnej

Wszystkie instytuty zakonne, podobnie jak cieszą się autonomią, tak i pozostają w pewnej zależności od Stolicy Świętej. Warto jednak przedstawić zakres i przedmiot tej zależności, biorąc pod uwagę kryteria zatwierdzenia tychże instytutów. Wobec powyższego należy wskazać jak kwestia owej zależności od najwyższej władzy kościelnej przedstawia się w przypadku instytutów na prawie papieskim, a jak tych, które zostały erygowane przez biskupa diecezjalnego.

2.1. Instytuty zakonne na prawie papieskim

Ustawodawca kościelny precyzyjnie wskazuje, że „instytut życia konsekrowanego nazywa się instytutem na prawie papieskim, jeżeli został erygowany przez Stolicę Świętą albo został przez nią zatwierdzony formalnym dekretem” (kan. 589 KPK/83). Dlatego też na Stolicy Apostolskiej spoczywa władza zewnętrzna, bezpośrednia i wyłączna nad tego rodzaju instytutami [Rincón-Pérez 2023, 396]. Pod pojęciem „zależności wyłącznej” należy rozumieć fakt, iż w sprawy omawianych instytutów zakonnych nie może ingerować żadna inna władza kościelna. W praktyce oznacza to, że kwestie związane z zarządem czy dyscypliną instytutu należą w tym przypadku do kompetencji Stolicy Apostolskiej. Znajduje to konkretny wyraz m.in. w procedurze uznawania i zatwierdzenia konstytucji danego zakonu. Instytuty zakonne na prawie papieskim są ponadto wyjęte spod prawa do wizytowania przez biskupa diecezjalnego⁵.

---

⁵ Kan. 683 KPK/83: „§ 1 Biskup diecezjalny może osobiście lub przez kogoś innego, podczas wizytacji pasterskiej, jak również w razie konieczności, wizytować powierzone zakonnikom kościoły i kaplice, do których wierni stale uczęszczają, szkoły oraz inne dzieła religijne lub

Praktyka wskazuje, że instytut zakonny na prawie diecezjalnym może stać się instytutem na prawie papieskim. Dzieje się tak w sytuacji, gdy dany instytut rozszerza stopniowo swą działalność. Zdarza się wówczas, że kolejnym etapem dalszego rozwoju jest uzyskanie zatwierdzenia papieskiego. W historii procedura przedstawiała się tak, że tzw. dekretem pochwalnym instytut przechodził niejako z prawa diecezjalnego na prawo papieskie, a następnie zostawał wydany dekret aprobacyjny, na mocy którego zyskiwał on definitywne aprobatę Stolicy Apostolskiej [Majer 2013, 342-43]. Stan prawny na dzień dzisiejszy nie przewiduje wydania dekretu pochwalnego. Ustawodawca kościelny mówi jedynie o zatwierdzeniu danego instytutu formalnym dekretem. Wskutek tegoż zatwierdzenia, instytut otrzymuje status instytutu na prawie papieskim, a tym samym zyskuje w Kościele większą stałość, cieszy się szerszą autonomią, ale jest to również swego rodzaju potwierdzenie, że jego działalność przynosi użyteczne skutki nie tylko dla Kościoła partykularnego, ale także powszechnego. Jak wskazuje Majer: „przejście z instytutu na prawie diecezjalnym w instytut na prawie papieskim dokonuje się na wniosek przełożonego generalnego, który wraz ze swoją radą wnosi prośbę o papieskie zatwierdzenie skierowaną do ojca świętego” [tamże, 343].

Tym, co odróżnia instytuty na prawie papieskim od tych erygowanych przez biskupa diecezjalnego, oprócz faktu zatwierdzenia konstytucji tegoż instytutu przez Stolicę Apostolską jest również to, że wyżsi przełożeni kleryckich instytutów życia konsekrowanego na prawie papieskim są ordynariuszami. To oznacza, że oprócz zwyczajnej władzy, jaką posiadają, będąc przełożonymi zakonnymi wobec podległych im członków, zyskują w Kościele władzę rządzenia (kan. 596 § 2 KPK/83). Ponadto w kan. 397 § 2 KPK/83 została zawarta dyspozycja, w myśl której biskup diecezjalny nie może wizytować członków instytutów zakonnych na prawie papieskim oraz ich domów, chyba że w przypadkach przewidzianych prawem. Wyrażna różnica zarysowuje się także w kwestii zarządu majątkiem. To własne prawo instytutów zakonnych na prawie papieskim winno określać jakie czynności należy uznać za akty nadzwyczajnego zarządzania⁶. W przypadku alienacji

---

dzieła miłości, duchowe bądź materialne; nie dotyczy to jednak szkół, które są dostępne wyłącznie dla własnych alumnów instytutu. § 2. Gdyby ewentualnie wykrył nadużycie, to może – jeżeli nie odniosło skutku powiadomienie o tym przełożonego – sam własną powagą zaradzić sprawie”.

⁶ W przypadku instytutów zakonnych na prawie diecezjalnym to biskup podejmuje decyzję,

majątku, którego wartość przekracza tzw. sumę maksymalną, ustaloną przez konferencję biskupów (obecnie wynosi ona 1 700 000 euro)⁷, władze instytutu na prawie papieskim o zgodę proszą bezpośrednio Stolicę Apostolską, a nie biskupa diecezjalnego. Sprawy majątkowe zgromadzenia na prawie papieskim nie stanowią przedmiotu zainteresowania biskupa diecezjalnego. Nie może on domagać się otrzymywania sprawozdań dotyczących zarządu dobrami doczesnymi takiego instytutu, w odróżnieniu do instytutów na prawie diecezjalnym i klasztorów autonomicznych [tamże, 345].

Instytuty zakonne na prawie papieskim nie podlegają wyłącznie Stolicy Apostolskiej, a tym samym pozostają w sposób całkowity wyjęte spod władzy biskupa diecezjalnego danego miejsca. Ustawodawca kościelny przewiduje konkretne przypadki, w których biskup może interweniować w sprawach takiego instytutu. To zagadnienie wymaga zasygnalizowania, lecz nie zostanie w tym miejscu omówione, gdyż nie stanowi przedmiotu niniejszej pracy.

2.2. Instytuty diecezjalne

Przez instytuty na prawie diecezjalnym rozumie się takie, które zostały zaaprobowane przez biskupa diecezjalnego, a nie mają dekretu zatwierdzającego od Stolicy Apostolskiej (kan. 589 KPK/83). Już sama ta definicja wskazuje, iż szczególne kompetencje nad tego typu instytutami zakonnymi posiada biskup diecezjalny. Jednak choć to jemu jest zastrzeżona erekcja omawianych instytutów, to jednak przed ich powołaniem do istnienia ma on przeprowadzić konsultacje ze Stolicą Apostolską. Jest to wymagane z tego względu, by nie powstawały instytuty zakonne o podobnym charyzmie, naturze, celu, charakterze czy też duchowym dziedzictwie. Zatem ustawodawca kościelny zobowiązuje biskupa diecezjalnego, by przed erekcją instytutu uzyskał on *nihil obstat* od najwyższej władzy kościelnej [Skorupa 2002, 95]. Rację dla tego wymogu mogą być wskazania Soboru Watykańskiego II, w myśl których „przy zakładaniu nowych instytutów należy się poważnie zastanowić, czy są one konieczne lub przynajmniej bardzo

---

które czynności należą do aktów nadzwyczajnego zarządzania, których podjęcie wymaga zezwolenia ordynariusza. Kan. 638 § 1 i kan. 1281 KPK/83.

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dekret ogólny Konferencji Episkopatu Polski z dnia 11 marca 2021 r. w sprawie podwyższenia sumy maksymalnej alienacji* (19.04.2021), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 33 (2021), s. 72.

pożyteczne, a także czy istnieje możliwość ich rozwoju, by wbrew roztropności nie tworzyć instytucji nieużytecznych i niemających perspektyw egzystencji⁸. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w pierwszych projektach reformy KPK/83 pojawiały się propozycje, by wskazać konsultację z konferencją biskupów, bez której biskup diecezjalny nie mógłby erygować instytutu zakonnego. Ostatecznie postanowiono jednak, że najbardziej obiektywną ocenę konieczności i użyteczności nowego instytutu może wyrazić najwyższa władza w Kościele. Późniejsza nowelizacja kanonu, która miała miejsce w 2020 r., nie wymaga jedynie konsultacji Stolicy Apostolskiej, ale wyraźnie wymagane jest pisemne zezwolenie Stolicy Świętej, bez którego erygowanie instytutu przez biskupa diecezjalnego byłoby nieważne [Rincón-Pérez 2023, 392].

Instytuty na prawie diecezjalnym w zakresie dyscypliny zakonnej podlegają rzecz jasna biskupowi diecezjalnemu, jednak jego kompetencje są ograniczone władzą Stolicy Apostolskiej. Ustawodawca kościelny przewiduje, że w instytucie na prawie diecezjalnym mogą występować sprawy, które zatwierdziła Stolica Apostolska. Nie może ich wówczas zmienić żadna inna władza kościelna bez zgody Stolicy Apostolskiej [Skorupa 2002, 117]. Chodzi to m.in. o sytuację, gdy odnośnie do konstytucji danego instytutu zakonnego, dykasteria wydała jakieś własne wskazania bądź zażądała wprowadzenia pewnych modyfikacji. Wówczas, jak już to zostało wcześniej podkreślone, treści zatwierdzonych przez Stolicę Świętą nie można zmieniać bez jej zgody (kan. 583 KPK/83).

Na względzie należy mieć również normę prawną zawartą w kan. 591 KPK/83, zgodnie z którą „dla zwiększenia dobra instytutów oraz w trosce o zaspokojenie potrzeb apostołatu papież, na mocy swego prymatu obejmującego cały Kościół, może ze względu na wspólny pożytek wyjmować instytuty życia konsekrowanego spod rządów ordynariuszy miejsca i poddawać je tylko sobie lub innej władzy kościelnej”. Ta egzemcja dotyczy przede wszystkim porządku wewnętrznego instytutów zakonnych, bowiem ich sfera działalności publicznej pozostaje podporządkowana jurysdykcji ordynariusza miejsca.

---

⁸ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae *Perfectae caritatis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 702-12; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 264-75, nr 19.

3. Obszary zależności i wynikające z niej obowiązki

Sobór Watykański II naucza, że Kościół jest wspólnotą sakramentalną, a przy tym znakiem i narzędziem jedności⁹. Instytuty zakonne, będące bogactwem tegoż Kościoła służą całemu ludowi Bożemu. By spełniana przez nich rola odnosiła zamierzone cele, konieczna jest właściwa kuratela władzy kościelnej. Jak zostało to już wcześniej podkreślone, instytuty zakonne zależne są od Stolicy Apostolskiej w różnych obszarach ich funkcjonowania. W poniższej części pracy zostaną omówione wybrane obszary wspomnianej zależności, a także ściśle związane z nimi zobowiązania.

3.1. Wybrane akty właściwe dla Stolicy Świętej

Rozróżnienie zaprezentowanych we wcześniejszym rozdziale podmiotów, pozostających w zależności wobec najwyższej władzy kościelnej miało ważne kryterium, a był nim podmiot, który je erygował. W przypadku, gdy instytut zakonny został erygowany przez Stolicę Apostolską, albo przez nią zatwierdzony dekretem – jest to instytut na prawie papieskim, jeśli erekcji dokonał biskup diecezjalny, a nie otrzymał od Stolicy Świętej dekretu zatwierdzającego, wówczas mowa jest o instytucie na prawie diecezjalnym. Omawiając kwestię powołania do życia poszczególnych instytutów, warto zwrócić uwagę na pewien wymóg, którego spełnienie należy do kompetencji Stolicy Apostolskiej. Mianowicie chodzi o regulację erygowania klasztoru mniszek. W tym przypadku do ważności wymagane jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej¹⁰. W normie prawnej nie znajduje się jednak doprecyzowania o jaką formę zgody chodzi. Zgodnie z kan. 616 § 4 KPK/83, to również w gestii Stolicy Apostolskiej leży zniesienie klasztoru mniszek. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Stolica Święta nie tylko eryguje poszczególne instytuty zakonne czy też wydaje na to odpowiednie zezwolenia, ale do Jej wyłącznej kompetencji należy zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego (kan. 605 KPK/83).

---

⁹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-120; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, 526-606, nr 42.

¹⁰ Kan. 609 § 2 KPK/83: „Na erygowanie klasztoru mniszek wymagane jest ponadto zezwolenie Stolicy Apostolskiej”.

Ustawodawca kościelny zastrzega również w kan. 584 KPK/83, że jedynie Stolica Święta jest kompetentna w przypadku zniesienia instytutu zakonnego i to do niej w takiej sytuacji należy decyzja odnośnie dóbr doczesnych zakonu. Także inne akty prawne zostały zarezerwowane najwyższej władzy kościelnej. Chodzi m.in. o kwestie łączenia i unii instytutów, czy tworzenie konfederacji lub federacji (kan. 582-584 KPK/83). W przypadku, gdyby sytuacja wymagała zniesienia jedyne go domu danego instytutu zakonnego, może uczynić to wyłącznie Stolica Apostolska. To Ona jest również władna podejmować wszelkie decyzje w sprawie jego majątku (kan. 616 § 2 KPK/83).

Cennym spostrzeżeniem jest fakt, iż w kan. 632 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹¹ istniała norma zakazująca zakonnikom przechodzenie do innego zakonu bez zezwolenia Stolicy Apostolskiej. Ustawodawca w obecnym kodeksie zobowiązuje do uzyskania zezwolenia najwyższej władzy kościelnej jedynie, gdy dana osoba zdecydowała się przejść z instytutu zakonnego do instytutu świeckiego albo stowarzyszenia życia apostolskiego i odwrotnie [Rincón-Pérez 2023, 442].

Dla Stolicy Apostolskiej zarezerwowane jest także udzielanie indultu eksklaustracyjnego zakonnikowi, będącemu członkiem instytutu na prawie papieskim. Mowa tu m.in. o udzielenie go na okres przekraczający pięć lat lub przedłużenie wcześniej wydanego (kan. 686 § 1 KPK/83). Natomiast mając na względzie kan. 691 § 2 KPK/83, może nastąpić takie zdarzenie, w którym profes, który już złożył śluby wieczyste, po poważnym rozeznaniu podejmie jednak decyzję o złożeniu prośby o indult odejścia. W danej sytuacji indult ten jest zarezerwowany Stolicy Świętej.

3.2. Konieczność składania sprawozdań i ich treść

Ustawodawca kościelny w kan. 592 KPK/83 wskazuje obowiązek przelozonych wyższych do przesyłania sprawozdań na temat stanu i życia instytutu zakonnego. *Ratio legis* tej normy prawnej stanowi zacieśnianie wspólnoty pomiędzy instytutami a Stolicą Świętą. Ponadto biorąc pod uwagę to, iż instytuty zakonne są ważnym elementem misji Kościoła i Jego posłannictwa (VC 9), nie dziwi fakt, że pojawił się zwyczaj, a w późniejszym czasie wymóg przesyłania do Stolicy Apostolskiej omawianych sprawozdań.

¹¹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

„Systematyczna lektura takich periodycznych sprawozdań, oprócz tego, iż daje lepiej poznać realia, przydatne do refleksji teologicznej, prawnej oraz duszpasterskiej, pozwala tutejszej Kongregacji na bardziej konkretną służbę do jakiej jest ona powołana zwłaszcza w złożonej obecnie sytuacji socjalnej i kulturowej Życia Konsekrowanego”¹².

Zgodnie ze wskazaniami – dziś dykasterii, a w momencie ich publikacji Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, sprawozdanie to ma zawierać krótki opis danego instytutu, jego charyzmatu i misji. Następnie należy przedstawić pewne dane statystyczne, w tym ilość domów, liczbę członków instytutu, jak również liczebność aspirantów, postulatów, nowicjuszy, ze wskazaniem liczby opuszczających instytut. Przedmiotem uwzględnionym w składanym sprawozdaniu mają być także dane dotyczące własnego prawodawstwa, kwestie życia wspólnotowego, misji i posługi duszpasterstwa powołaniowego i formacji, sytuacji ekonomicznej instytutu oraz zwrócenie uwagi na wyzwania jakie zostały podjęte, napotkane trudności czy projekty na przyszłość¹³.

Prawny wymóg przedkładania najwyższej władzy kościelnej relacji o życiu, stanie i działalności instytutów zakonnych w miarę upływu czasu ulegał modyfikacji. Wynikało to zarówno ze względów historycznych, jak również wskutek powstawania coraz to nowych form życia radami ewangelicznymi [Kałowski 1990, 98]. Niemniej obecnie wydane przez dykasterię wskazania są skuteczną pomocą dla przełożonych instytutów zakonnych oraz stanowią doprecyzowanie normy prawnej zawartej w kan. 592 KPK/83.

Warto również w tym miejscu zwrócić szczególną uwagę na postanowienie zawarte w kan. 636 § 2 KPK/83¹⁴. Ustawodawca zwraca uwagę także na obowiązek składania sprawozdań wobec przełożonych wewnętrznych. Ich zakres oraz częstotliwość składania, zgodnie z przepisami prawa własnego, może być różny. Natomiast przedmiotem wspomnianych sprawoz-

---

¹² Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Wskazania do redagowania sprawozdania dotyczącego stanu i życia instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego*. (Por. KPK kan. 592 § 1), Prot. n. SpR 640/2008, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccsclife/documents/rc_con_ccsclife_doc_20080511_relazione-periodica_pl.html [dostęp: 10.04.2024].

¹³ Tamże.

¹⁴ Kan. 636 § 2 KPK/83: „W czasie oraz w sposób określony we własnym prawie ekonomii i zarządcy mają obowiązek przedłożyć kompetentnej władzy sprawozdanie finansowe ze sprawowanego zarządu”.

dań są zazwyczaj nie tylko sprawy czysto materialne, lecz także wydatki związane z działalnością kulturalną, publicystyczną, gromadzeniem zbiorów bibliotecznych, działalnością apostołską oraz ewentualnymi stowarzyszeniami, komisjami czy instytutami [Zubert 1990, 103]. Przedstawione tutaj dane sprawozdawcze niewątpliwie są wykorzystywane później do sporządzenia protokołu, który przesyła się Stolicy Apostolskiej.

Zakończenie

Celem powyższego opracowania było ukazanie i omówienie zależności instytutów zakonnych od Stolicy Apostolskiej. W wyniku podjętej refleksji naukowej, opartej na wydanych przez Kościół dokumentach, jak również dostępnej literaturze, udało się wskazać istotę i cel, dla którego ustawodawca kościelny wprowadził konkretne regulacje dotyczące wspomnianej zależności. Inaczej korelacja ta wygląda w przypadku instytutu na prawie papieskim, a nieco inaczej na prawie diecezjalnym. Niemniej poddanie instytutów zakonnych władzy Stolicy Świętej jest w pełni uzasadnione, a argumenty na rzecz tej tezy wskazuje zarówno ujęcie eklezjologiczne, jak i jurydyczne.

W nauce Soboru Watykańskiego II w wielu dokumentach daje się zauważyć *ratio legis* dla swego rodzaju podporządkowania instytutów zakonnych najwyższej władzy kościelnej, jednocześnie chroniąc ich uprawnienie do słusznej autonomii. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż działalność poszczególnych instytutów należy do życia i świętości całego Kościoła (LG 44). Stąd też mnogość rozmaitych obszarów omawianej zależności, które jedynie pokrótce zostały zaprezentowane w powyższej pracy, stanowi potwierdzenie, iż instytuty zakonne mają szczególne miejsce w Kościele, a konieczność zapewnienia im należytego realizowania własnych charyzmatów i dzieł apostołskich, wymaga konkretnych regulacji prawnych.

PIŚMIENNICTWO

- Daniluk, Mirosław, i Karol Kluza. 1994. „Instytuty zakonne.” W *Podręczna Encyklopedia Instytutów Życia konsekrowanego Pojęcia, terminy, instytucje, dokumenty, czasopisma, sigła*, red. Mirosław Daniluk, i Karol Kluza, 142-43. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Kałowski, Julian. 1990. „Obowiązek przesyłania Stolicy Apostolskiej sprawozdań o stanie instytutu życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego.” *Prawo Kanoniczne* 33, nr 1-2:83-99.

- Majer, Piotr. 2013. „Konsekwencje prawne zatwierdzenia instytutu zakonnego na prawie papieskim.” W *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. Arkadiusz Zakrepta, i Andrzej Sosnowski, 339-50. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe.
- Rincón-Pérez, Tomás. 2023. „Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 388-465. Kraków: Wolters Kluwer.
- Skorupa, Ambroży. 2002. *Słuszna autonomia instytutów zakonnych w Kościele łacińskim*. Kraków: Wydawnictwo Salvator.
- Zubert, Bronisław W. 1990. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.